

16. Андреев В. С. Проблемы общей части советского трудового права / В. С. Андреев, А. С. Пашков, О. В. Смирнов, В. И. Смолярчук // Российский ежегодник трудового права. — 2006. — № 2.
17. Пилипенко П. Про право зайнятості, або нові контури трудового права / П. Пилипенко // Право України. — 2014. — № 6. — С. 197–207.

Панасюк О. Т. Телеологічний аспект вчення про функції трудового права

Одним із важливих чинників функціонування трудового права є його мета. Вона є системозабезпечуючим фактором виникнення і функціонування трудового права. Формулювання мети сучасного трудового права відноситься до наукової сфери, її дослідження засновується на загальній методології, яку відображає спеціальна телеологічна концепція. Мета трудового права має безпосередній вияв у функціях трудового права. Зміна завдань трудового права не повинна суперечити його меті.

Ключові слова: мета у праві, телеологія, функції трудового права, класифікація функцій трудового права.

Панасюк О. Т. Телеологический аспект учения о функциях трудового права

Одним из важных факторов функционирования трудового права является его цель. Цель является системообеспечительным фактором возникновения и функционирования трудового права. Формулирование цели современного трудового права относится к сфере науки, ее исследование должно основываться на общей методологии, отражающейся в специальной телеологической концепции. Цель трудового права имеет непосредственное проявление в функциях трудового права. Изменение задач трудового права не должно противоречить его цели.

Ключевые слова: цель в праве, телеология, функции трудового права, классификация функций трудового права.

Panasjuk O. Teleological aspect of the theory of Labour law functions

One of the essential factors for the functioning of Labour law is its purpose. The purpose (objectives) are systemproviding factor of Labour law functioning. The purpose formulation and formation of modern Labour law refers to the scientific sphere. Objectives research of Labour law shall be based on general methodology, which reflects special teleological concept. The purpose of Labour law has a direct demonstration of the Labour law functions. Changing tasks of Labour law should not contradict its purpose.

Key words: objectives in law, teleology, Labour law functions, classification of Labour law functions.

УДК 342.7

*Вячеслав Юрійович Пряміцин,
аспірант кафедри публічного права
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут»*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ГОЛОВНИЙ ПРИНЦИП ПРАВА НА ВИЩУ ОСВІТУ

Докорінні зміни, що відбуваються у сфері вищої освіти, мають на меті підвищення якості підготовки спеціалістів до рівня конкурентоспроможності з випускниками зарубіжних університетів. Головним перспективним завданням ми визначаємо забезпечення доступності якісної освіти, що має відповідати вимогам інноваційного соціально-орієнтованого розвитку України на шляху формування громадянського суспільства та правової держави.

Модернізація української вищої освіти в сучасних соціально-економічних умовах потребує переорієнтації системи вищої освіти на вирішення основного завдання сучасної освіти — підготовку людей, що здатні швидко та успішно адаптуватися в умовах ринкової економіки, приймати правильні рішення у різноманітних життєвих ситуаціях. У сфері професійної діяльності лежить завдання підготовки компетентного спеціаліста. Згідно з Законом України «Про вищу освіту» (далі — Закон) «компетентність — це динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, які є результатом навчання у вищому навчальному закладі за відповідною освітньою програмою та підставою для присвоєння кваліфікації» [1].

У зв'язку з цим одним із напрямів модернізації вищої освіти є удосконалення технологій професійної освіти, форм управління якістю вищої освіти, засобів та методів контролю та забезпечення якості вищої освіти.

На необхідність досліджень у цій сфері вже неодноразово наголошували вітчизняні науковці, зокрема вчені у сфері теорії держави і права, конституційного права та державного управління: С. Богачов, В. Боняк, Л. Головій, С. Григанська, Т. Лукіна, С. Майборода, Н. Ракша, К. Романенко, які визначали певні аспекти якості освіти та правових гарантій її забезпечення. Аналіз сучасного стану проблеми забезпечення якості вищої освіти вказує на її багатофакторність та недостатню вивченість.

Особливої актуальності якість вищої освіти набуває у зв'язку з Законом, в якому основними завданнями у сфері вищої освіти були визначені: забезпечення сталого розвитку держави шляхом підготовки конкурентоспроможного людського капіталу шляхом створення умов для освіти протягом життя, міжнародної інтеграції та інтеграції системи вищої освіти України у Європейській простір вищої освіти за умови збереження і розвитку досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи. Згідно з ч. 3 ст. 3 Закону ці цілі планується досягнути шляхом гармонійної взаємодії національних систем освіти, науки, бізнесу та держави з метою забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку держави; збереження і розвитку системи вищої освіти та підвищення якості вищої освіти тощо.

Отже, одним із найбільш перспективних завдань нашої держави за Законом є саме забезпечення якості вищої освіти, що визначається як рівень здобутих особою знань, умінь, навичок, інших компетентностей, що відображає її компетентність відповідно до стандартів вищої освіти [1].

Якість освіти, незважаючи на багатоманітність її дефініцій, є одним із найважливіших елементів як самої освіти, так і всієї системи освіти. У першому відношенні, з одного боку, якість освіти є органічною характеристикою цілі освітньої діяльності, з другого — одним із головних елементів змісту результату цієї діяльності. У другому відношенні (якість як елемент системи освіти) поняття «якість освіти» взаємодіє з кожним структурним елементом цієї системи: від здобувача освіти (якість навчання, самоосвіти) і науково-педагогічного працівника (якість викладання) до органів управління (якість управління освітою, нормотворчості, освітньої політики) [2, с. 14].

Законом також дано дефініцію цьому поняттю у взаємозв'язку з поняттям якості освітньої діяльності: «Якість вищої освіти — рівень здобутих особою знань, умінь, навичок, інших компетентностей, що відображає її компетентність відповідно до стандартів вищої освіти», а також: «Якість освітньої діяльності — рівень організації навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі, що відповідає стандартам вищої освіти, забезпечує здобуття особами якісної вищої освіти та сприяє створенню нових знань» [1].

На основі аналізу законодавства хочемо запропонувати таку дефініцію поняття «якість вищої освіти» — це показник освітньої діяльності або освітніх послуг, що характеризують за різними критеріями здатність та реалізацію задоволення замовників освітніх послуг в отриманні вищої освіти, яке відповідає рівню, стандартам, направленості та освітнім програмам, які необхідні для їх заявлених потреб.

Якість вищої освіти залежить від таких факторів: потенційних можливостей освітнього процесу, потенціалу викладачів та студентів, інформаційно-методичного потенціалу, фінансування вищої освіти, освітньої, наукової та інноваційної активності учасників освітнього процесу. Саме з цього і можна зробити певні висновки щодо якості вищої освіти, тобто освітня діяльність буде

оцінена як якісна, якщо: система оцінки якості освіти у виші розроблена, прийнята та функціонує; інформація про якість освіти використовується для аналізу, підготовки та прийняття управлінських рішень, викладацька діяльність періодично оцінюється «експертною комісією»; організація навчального процесу відповідає стандартам вищої освіти щодо певної спеціальності; використовуються сучасні інформаційні технології; функціонує система підвищення якості викладацької діяльності; кращі випускники залучаються до науково-педагогічної діяльності через систему аспірантури; підтримуються тісні зв'язки з випускниками та підприємствами, на яких вони працюють; в наявності ідеальний нормативно-правовий механізм, який стимулює фінансову діяльність вишу; всі викладачі займаються науково-дослідною діяльністю; студенти мають можливість займатися науковими дослідженнями під керівництвом викладачів; результати наукових досліджень регулярно публікуються у зарубіжній та вітчизняній науковій періодиці; забезпечена матеріально-технічна база та позабюджетне фінансування; забезпечено здобувачів базами практики та їх розширення.

З точки зору правової діяльності задля розвитку сучасної системи вищої освіти і, як наслідок, для підвищення якості вищої освіти та інвестиційної привабливості цієї сфери, необхідно: підвищити роль громадянських інститутів в управлінні вищою освітою; сформуванню загальнодержавну систему оцінки якості вищої освіти; створити умови для академічної мобільності здобувачів вищої освіти; законодавчо забезпечити рівень фінансування освітніх програм відповідно до потреб економіки; створити умови для інноваційного розвитку вищої освіти; знизити інвестиційні ризики капіталовкладень в освітню сферу через розвиток інститутів управління освітньою сферою; підвищити якість управління освітніми установами.

У сучасних умовах задля підвищення якості діяльності вищих навчальних закладів необхідно здійснити перехід від управління освітніми установами до управління освітніми програмами. Внаслідок цього такі управлінські функції, як контроль, фінансування та оцінка якості діяльності повинні використовуватися саме щодо освітніх програм [3]. Після прийняття Закону цим повинно займатись новостворене Національне агентство з якості вищої освіти, що реалізоване на принципах співпраці вищих навчальних закладів, роботодавців та студентського самоврядування; саморегулятивності та незалежності, що якраз і повинно втілювати головні принципи громадянського суспільства у сфері вищої освіти. Саме воно і здійснюватиме головні способи державного гарантування якості вищої освіти: ліцензування навчального закладу, розроблення освітніх стандартів та акредитацію спеціальностей.

Проте крім перерахованих способів і гарантій якості вищої освіти необхідно також відзначити систему внутрішнього забезпечення якості вищої освіти, що здійснюється безпосередньо вищим навчальним закладом чи його структурним елементом. Головна ціль вищого навчального закладу — виховання успішних високооплачуваних професіоналів. А успіх чекає тільки на того, хто отримані знання в університеті може використовувати на практиці та в повсякденному житті. Тобто студенти, крім отримання повноцінного пакету знань, повинні отримати навички практичної діяльності ще під час навчання.

Найбільш загальним критерієм якості вищої професійної освіти та наукових досліджень вишу є та користь, яку вони в підсумку приносять державі, суспільству й особистості.

Зміст, структуру і методику вищої освіти, на нашу думку, повинні визначати не формальні концепції бакалавра і магістра, а цільова установка на високу якість професійної підготовки компетентного і конкурентоспроможного на внутрішньому та міжнародному ринку праці спеціаліста, кваліфікація якого відповідає соціальним очікуванням і загальносвітовим тенденціям розвитку вищої професійної освіти: фундаменталізації, спеціалізації, інтернаціоналізації. На нашу думку, було б доцільно доручити досвідченим методистам розробку навчально-методичного супроводу освітнього стандарту як керівництва для викладачів і студентів з формування заявлених компетенцій. Критерієм якісної вищої освіти має бути не кількість випускників вищих навчальних закладів, а їх затребуваність на ринку праці і найбільш повна самореалізація у професійній діяльності.

Якість освітнього процесу, як встановлено педагогічною наукою, визначають у комплексі таких чотирьох факторів: 1) організаційно-педагогічний вплив викладача; 2) здатність до навчання студентів; 3) навчальний матеріал; 4) час (тривалість) навчання [4, с. 227].

На основі цього для успішного формування стандартних компетенцій майбутніх спеціалістів у вишах необхідно зробити такі нововведення: кожен факультет повинен розробити власні навчальні плани, що відповідатимуть їх спеціалізації; провести збільшення годин проходження практики та організувати літні стажування у спеціалізованих фірмах і підприємствах; зменшити кількість нефахових предметів й адаптувати всі гуманітарні дисципліни до фахового нахилу; проводити курси підвищення кваліфікації (іноземна мова, інформаційні технології); залучення студентів до наукової діяльності кураторами груп; збільшити кількість предметів спеціалізації та дослідити, ким може працювати випускник після отримання спеціалізації; замінити держіспити на бакалавраті бакалаврським дипломом, ввести у дипломних роботах дослідницьку частину; викладати частину дисциплін на магістратурі іноземною мовою, запрошувати для цього іноземних фахівців.

Для інноваційного навчання характерне використання методів прогнозування, моделювання та проектування у професійній діяльності, розвиток уяви, акцентування уваги на можливі труднощі і проблеми в професійній сфері та на альтернативні способи їх вирішення. Іншою особливістю інноваційного навчання є приєднання студента до співпраці та участь у процесі прийняття професійно і соціально значущих рішень.

Найбільш важливим вважаємо якість освіти спрямувати на забезпечення потреб економіки та роботодавців. Тому необхідно розробляти освітні програми з урахуванням інтересів підприємств-роботодавців, які зацікавлені в молодих спеціалістах, що мають не тільки необхідний набір професійних знань, вмінь та навичок, а й тих, що володіють необхідними професійними характеристиками і здатні до входження у професійне середовище та виконання професійної діяльності на високому рівні.

Реалізація запропонованої моделі при підготовці молодих спеціалістів дозволить забезпечити практико орієнтовані потреби роботодавців, з одного боку, та буде забезпечувати комплексний розвиток особистості студента — з другого, за рахунок інтеграції таких складових: якості додаткової освіти студентів, наукової діяльності вишів, матеріально-технічних ресурсів, задоволеності студентами освітнім процесом, що націлений на практику.

Вважаємо за необхідне провести реформування вищої освіти, але потрібно це здійснювати по-спільно та системно. Також необхідно всі ці зміни закріпити в законодавстві чи, як мінімум, у нормативних актах Міністерства освіти і науки України.

Одним із найважливіших важелів у системі забезпечення якості вищої освіти є нормативно-правове середовище, сформованість і реальність правових основ буття і повсякденної освітньої діяльності, що саме й становлять правову цивілізованість і правову культуру.

На сучасному етапі розвитку суспільства необхідною є взаємодія інститутів правової держави та громадянського суспільства, що функціонують у вищих навчальних закладах, з ослаблення розповсюдження правового нігілізму серед студентів та майбутніх спеціалістів. Окрім правової культури ціллю якості вищої освіти є закріплення їх взаємозв'язку з патріотичним, трудовим, екологічним та іншими видами виховання на загальних морально-етичних засадах.

Кожна країна зацікавлена в наявності висококваліфікованих фахівців. Численними дослідженнями доведено, що благополуччя людей безпосередньо пов'язане з їх освіченістю [5]. Підвищення рівня якості вищої освіти не лише стосується економічного аспекту функціонування держави, відкриває для студентів і викладачів нові можливості обміну досвідом із розвинутими країнами, а й є фундаментом національної безпеки та побудови громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. *Про вищу освіту* : Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 37–38. — Ст. 2004 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. *Валєєв Р. Г.* Освітнє право України : навч. посіб / Р. Г. Валєєв. — Луганськ, 2011. — 287 с.
3. *Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.enqa.eu/indirme/esg/ESG%20in%20Ukrainian.pdf>.

4. *Модернізація вищої освіти в Україні і світі: десять років наукового пошуку* : моногр. / ред.: В. П. Андрущенко, В. І. Луговий, М. Ф. Степка ; Ін-т вищ. освіти АПН України. — Х., 2009. — 504 с.
5. *Григанська С. В.* Державне регулювання системи вищої освіти в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 / С. В. Григанська ; Класичний приватний ун-т. — Запоріжжя, 2008. — 20 с.

Пряміцин В. Ю. Забезпечення якості вищої освіти як головний принцип права на вищу освіту

У статті розглядаються якість вищої освіти, її способи реалізації та гарантії забезпечення. Вказано, що забезпечення доступності якісної вищої освіти є однією з передумов розвитку громадянського суспільства в Україні. Основу нормативно-правового забезпечення якості вищої освіти передбачено Законом України «Про вищу освіту». Основним способом забезпечення якості вважаємо інтеграцію вищої освіти, наукових розробок та практичної діяльності. Державно-правове забезпечення якості вищої освіти здійснюється Національним агентством з якості вищої освіти через процедури ліцензування, затвердження стандартів вищої освіти та акредитації спеціальностей. Найбільш загальним критерієм якості вищої освіти є та користь, яку вона у підсумку приносить державі, суспільству й особистості.

Ключові слова: вища освіта, якість вищої освіти, стандарт, гарантії, забезпечення якості.

Прямыцин В. Ю. Обеспечение качества высшего образования как главный принцип права на высшее образование

В статье рассматриваются качество высшего образования, его способы реализации и гарантии обеспечения. Указано, что обеспечение доступности качественного высшего образования является одной из предпосылок развития гражданского общества в Украине. Основу нормативно-правового обеспечения качества высшего образования предусмотрено Законом Украины «О высшем образовании». Основным способом обеспечения качества считаем интеграцию высшего образования, научных разработок и практической деятельности. Государственно-правовое обеспечение качества высшего образования осуществляется Национальным агентством по качеству высшего образования через процедуры лицензирования, утверждения стандартов высшего образования и аккредитации специальностей. Наиболее общим критерием качества высшего образования является та польза, которую она в конечном счете приносит государству, обществу и личности.

Ключевые слова: высшее образование, качество высшего образования, стандарт, гарантии, обеспечение качества.

Pryamitsyn V. Ensuring the quality of higher education as the main principle of the right to higher education

This article discusses the quality of higher education, its methods and implementations guarantees. Indicated that providing access to quality higher education is a prerequisite for the development of civil society in Ukraine. The basis of regulatory quality assurance provided by the Law of Ukraine «On Higher Education». The main method of quality assurance consider the integration of higher education, scientific research and practice. Public legal quality assurance by the National Agency for Quality Assurance in Higher Education through licensing procedures, approval of higher education and accreditation specialties. The most common criterion for the quality of higher education consider the benefits that it will eventually bring the state, society and the individual.

Key words: higher education, quality of higher education, standard, warranty, quality assurance.

*Тетяна Володимирівна Росік,
здобувач відділу теорії держави і права
Інституту держави і права
ім. В. М. Корещького НАН України*

СУДОВА ПРАКТИКА СУДІВ ЗАГАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ ТА ЇЇ РОЛЬ У ПРАВОТВОРЧОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ

Судова практика як загальнотеоретичне явище має складний і багатоаспектний характер, що обумовлює дискусійність розуміння її ролі у сфері правотворчості. З огляду на це нині є вкрай важливим на доктринальному рівні концептуалізувати питання ролі судової практики судів загальної юрисдикції відповідно до правової реальності сьогодення. Тому вважаємо за доцільне проаналізувати особливості правового регулювання судової практики в контексті її впливу на правотворчість і визначити практичні особливості її впливу на правотворчу діяльність в Україні.

Історія розвитку правового регулювання діяльності судів загальної юрисдикції та статусу судових актів у частині їх правотворчого аспекту бере свій початок з моменту проголошення незалежності України. Загалом ми можемо стверджувати, що таке правове регулювання мало непослідовний характер й остаточно не визначило ролі практики судів загальної юрисдикції у сфері правотворчості. Слід одразу зазначити, що починаючи з 1991 р. законодавчо статус актів судів загальної юрисдикції не закріплювався як правотворчий, відповідно, і діяльність судів загальної юрисдикції не визнавалася правотворчою. Найбільшу дискусію викликала діяльність Пленуму Верховного Суду України (далі — ВСУ) та статус його постанов. Закон від 5 червня 1981р. № 2022-Х «Про судоустрій України», що з подальшими змінами діяв до 1 червня 2002 р., закріплював, що ВСУ вивчає та узагальнює судову практику, аналізує судову статистику і дає керівні роз'яснення судам у питаннях застосування республіканського законодавства, що виникають при розгляді судових справ. Керівні роз'яснення Пленуму ВСУ визнавалися обов'язковими для судів, інших органів і службових осіб, що застосовують закон, по якому дано роз'яснення (абзац 3 ч. 1 ст. 40) [1]. Саме обов'язковий статус таких роз'яснень надає привід для дискусії та порівняння їх із правотворчими актами, що встановлюють загальнообов'язкові норми поведінки. Тому і діяльність Пленуму ВСУ деякі вчені визначали як правотворчу.

Реалізація анонсованої у 2001 р. «малої судової реформи» нормативно скасувала такий статус постанов Пленуму ВСУ [2]. Із набуттям чинності Закону України від 7 лютого 2002 р. № 3018-III «Про судоустрій України» обов'язковий статус постанов Пленуму ВСУ не був поновлений [3]. Тому законодавець у цьому Законі фактично залишив це питання для вирішення у подальшій роботі правотворців, що, на переконання деяких учених, було так званою прогалиною у правовому регулюванні [4, с. 2]. Однак у той же час підпорядкованість суддів виключно закону (а не роз'ясненням Пленуму ВСУ) ставала основою реалізації конституційного принципу незалежності суддів [5, с. 27—31]. І самі законодавчі вимоги, які ставилися до діяльності судді, не передбачали обов'язок керуватися у діяльності актами Пленуму ВСУ (ч. 1 ст. 14 та ч. 6 ст. 14). 7 липня 2010 р. був прийнятий новий Закон України «Про судоустрій і статус суддів» [3], в якому було значно оновлено правове регулювання питань судоустрою та правового статусу суддів. Окремі положення цього Закону стосуються питань ролі судової практики у правотворчості. Законодавець традиційно пішов шляхом закріплення окремих повноважень пленумів вищих судів у сфері правотворчості. Так, відповідно до ч. 2 ст. 36 вказаного Закону Пленум Вищого спеціалізованого суду наділений повноваженням щодо затвердження Регламенту Пленуму [6] як акта локальної